

Umsögn um frumvarp til laga um breytingu á lögum um sviðslistir, nr. 165/2019 (Þjóðarópera).

Þingskjal 1383 – 936. mál.

Umsagnaraðili: Selma Guðmúsdóttir píanóleikari, fyrrverandi meðleikari með söngvurum í Listaháskóla Íslands, fyrrverandi formaður í Félagi Íslenskra tónlistarmanna. Stofnandi Richard Wagner félagsins og formaður þess frá 1995. Sem meðlimur í stjórn Listahátíðar 1994 vann hún að uppsetningu fyrstu Wagneróperu á Íslandi, styttri gerð Niflungahringins.

Almennt álit.

Sem mikill unnandi óperutónlistar fagna ég því að fá að setja inn athugasemdir. Hef fylgst náið með óperustarfi á Íslandi, einkum frá og með stofnun Íslensku óperunnar 1980. Hef auk þess sótt hundruði óperusýninga erlendis og kynnt mér aðstöðu og hag erlendra óperuhúsa.

Mjög veigamikill og dýr þáttur í óperuuppfærslum er hlutur hljómsveitar. Fjarvera Sinfóníuhljómsveitar Íslands stakk því í augu í frumvarpinu, þó í greinargerð standi vísu, í 3.2. *Rekstrarform, að áformaður sé samstarfssamningur við hljómsveitina. Í greinargerð 6.5 Framtíðarsýn er einnig vísað í skýrslu Ríkisendurskoðunar, sem bendir á að skoða beri túsíleika og hagræðingu af sameiningu eða aukinni samvinnu sviðslista- og tónlistarstofnana ríkisins með hliðsjón af eðlislíku kjarnahlutverki þeirra. Þetta sjónarmið er ítrekað í skýrslu sama embættis um Sinfóníuhljómsveit Íslands frá september 2023 og bent á að í Danmörku eru sviðslistir á vegum heins opinbera rekjar undir einum hatti.*

Að mínu mati hefur það helst staðið óperuflutningi á Íslandi fyrir þrifum að hafa ekki aðgang að Sinfóníuhljómsveit Íslands (SÍ). Af takmörkuðum fjárráðum hefur því stór hluti farið í að ráða hljóðfærateikara á einstaklingsbasis. Þar sem flestir þessara hljóðfærateikara hafa einnig verið meðlimir SÍ hefur þurft að samþætta starfsemina, þ.e. gæta þess að ekki sé óperuflutningur og Sinfóníutónleikar á sama kvöldi. Um leið og ég fagna því hversu góða Sinfóníuhljómsveit við eigum harma ég að kraftar hennar séu ekki nýttir einnig í þágu óperuflutnings.

Áhugi á sinfóníutónlist er sem betur fer mjög mikill og hátt í 1.000 manns sækja tónleika sveitarinnar. En miklu stærri hópur hefur sótt óperusýningar, oft hefur áheyrendahópur á eina óperusýningu farið yfir 10.000 manns. Það er því ljóst að miklir hagsmunir eru í húfi að reyna að koma til móts við þennan stóra hóp óperuunnenda, sem hefur að mínu mati verið sárlega vanræktur í áratugi, allt of fáar óperusýningar og fjárhagslegt bolmagn of lítið. Þrátt fyrir þá staðreynd að við höfum alla burði til að halda uppi öflugri óperustarfsemi, fjölmarga frábæra söngvara, sem flestir þurfa að starfa erlendis, góða kóra og svo þessa frábæru hljómsveit, SÍ.

Ég hef mjög lengi beðið eftir því að ráðherra menntamála gerði það sem til þyrfti til að kraftar SÍ nýttust einnig við flutning á óperum, hef örugglega skrifað um það og verið í startholunum að fara á fund ráðherra. SÍ er rekin af almamfé og ekki einkafyrirtæki.

Það eru ekki margar borgir erlendis á stærð við Reykjavík, sem geta bæði rekið Sinfóníuhljómsveit og svo aðra hljómsveit fyrir óperuflutning. Dæmi. Hvergi í heiminum er stuðningur við klassíska tónlist meiri en í Þýskalandi og eiga Þjóðverjar því margar framúrskarandi hljómsveitir, samanlagt um 130 hljómsveitir reknar eða styrktar af opinberum aðilum. Um tveir þriðji hlutar þeirra, eða 80 talsins, gegna jafnframt hlutverki óperuhljómsveita. Nærtækt dæmi er Gewandhaus hljómsveitin í Leipzig og Staatskapelle í Dresden. Báðar afburðahljómsveitir. Það er hægur vandi að skipuleggja starf sinfóníuhljómsveita þannig að þær geti sinnt hvoru tveggja, eigin tónleikahaldi og flutningi á óperum. Ef þetta yrði að veruleika

hérlandis þyrfti ef til vill að stækka hljómsveitina lítillega og fækka eitthvað tónleikum hennar að öðru leyti.

Það eimir eitthvað eftir af þeirri bágbilju hérlandis að hljómsveitir setji eitthvað ofan við það að sinna óperuflutningi, að fara ofan í gryfju. Staðreyndin er sú að hljómsveitir, sem einnig leika óperu repertoire, eru iðulega bestu hljómsveitirnar. Um það hafa margir hljómsveitarstjórar tjáð sig, margir þeirra þekktustu, eins og Christian Thielemann, gera helst upptökur sínar á sinfónískri tónlist með óperuhljómsveitum. Berliner Philharmoniker og Wiener Philharmoniker taka árlega þátt í óperuhátíðum, Salzburg, Baden-Baden etc. Eva Ollikainen, hljómsveitarstjóri SÍ er sama sinnis. Það kann að vera að einhverjum hljóðfæraleikurum við SÍ finnist þeir missa einhvern spón úr sínum aski við það að geta ekki ráðið sig til óperuflutnings í aukavinnu, en hagsmunir þeirra, sem njóta myndu fjárhagslegs og listræns ávinnings af samrekstri sinfóníu og óperu hlyti auðvitað að veða miklu þyngra. Langtíma hagsmunir ríkis og stærri hópa yrðu teknir fram yfir einstaklingshagsmuni. Enginn væri að tala um meiri vinnuskyldu, lægri laun, heldur endurskipulagningu og hagræðingu.

Það sem kom mér sem sagt mest á óvart, varðandi frumvarpið, var nánast algjör fjarvera Sinfóníuhljómsveitarinnar og þess óhjákvæmilega mikilvægis sem hljómsveit er í rekstri óperu. Ég hefði kannske búist við því að jafnvel frekar en að fara í samflot við Þjóðleikhúsið yrði farið undir einn hatt með hljómsveitinni.

Ég tel það samt áhugaverðan kost að þetta sé í samfloti við Þjóðleikhús, þar sem í Þjóðleikhúsinu er einn besti kosturinn til flutnings á óperum hérlandis. Þar var m.a. sett upp sýning, sem ég var í forsvari fyrir, fyrir hönd Listahátíðar 1994. Eins kvölds sýning á Niflungahring Wagners, 16 tíma verk, sem stytt var í 4 tíma og sýnt 5 sinnum við mikinn fögnuð áheyrenda og gagnrýnenda víða að úr heiminum. Eldborg í Hörpu getur að vísu allvel þjónað því hlutverki að sýna óperur og víða erlendis er farið að nota tónleikasali jafnframt til óperuflutninga. Flest það sem leikhús hefur að bjóða er ekki þar til staðar en með hugvitsemi og tæknimöguleikum er sífellt meira sem hægt er að gera þótt vanti tjald, hringsvið, leikhústurn. Verst er hve erfiður aðflutningur leikmuna er, gengum allt of litlar og lágar dyr.

Einstök atriði:

8.gr.a: Hlutverk og helstu verkefni.

„Miða skal við að árlega sé á dagskrá flutningur á íslensku verki eftir því sem aðstæður leyfa.“

Ísland er lítið land og þó við setjum heimsmet á flestum sviðum miðað við höfðafjölda tel ég ekki að efni séu til „að árlega sé á dagskrá flutningur á íslensku verki“.

Í ljósi þess hve gríðarstórt hið alþjóðlega repertoire er og svo hins, hversu mikið er enn óflutt hérlandis úr því repertoire-i myndi ég gjalda varhug við að þetta ákvæði yrði of bindandi. Auðvitað er ákveðinn fyrirvari þegar sagt er „Miða skal við.....“ og svo í lokin „.....eftir því sem aðstæður leyfa“. En þetta gæti orðið til að opna fyrir fullmiklar væntingar og kannske í kjölfarið óánægju. Vissulega hefur ekki mikið verið flutt af íslenskum verkum, sem þegar hafa verið samin, m.a. vegna fjárhagsstöðu. Og því einhver verkefni sem kannske bíða. Taka hefur þurft of mikið mið af því að setja upp „kassatykki“, sem íslensk verk eru yfirleitt ekki.

Ef til vill mætti skipta „árlega“ út með „á tveggja ára fresti“.

Virðingarfyllt,

2. maí 2024, Selma Guðmundsdóttir píanóleikari, Dragavegi 11, 104 R